

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:9

om tilläggsbudget I inom försvarsdepartementets verksamhetsområde
(prop. 1983/84:25)

I betänkandet behandlas proposition 1982/83:25 bilaga 2 samt motionerna 1983/84:166 och 200.

1 Grundläggande inriktning av ubåtsskyddet

I *proposition 1983/84:25* (bil. 2 s. 7–14) har regeringen – efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Anders Thunborg – föreslagit riksdagen att godkänna vad föredragande statsrådet har förordat om grundläggande inriktning av ubåtsskyddet.

I *motion 1983/84:166* av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen med ändring av propositionen beslutar att uttala att en levande skärgård, i enlighet med vad som framförs i motionen, är den största resursen när det gäller att skärpa övervakningen av de svenska farvattnen (yrkande 3).

I *motion 1983/84:200* av Per Petersson m. fl. (m) yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för vad som i motionen anförts rörande betydelsen av en ombyggnad av utbåtsjakthelikoptrar före utgången av år 1985,

2. att riksdagen uttalar sig för vad som i motionen anförts om redovisning av möjligheterna till ett snabbare uppställande av en andra ubåtsskyddsstyrka,

3. att riksdagen uttalar sig för vad som i motionen anförts om vikten av upprätthållandet av den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar.

Propositionen

Föredragande statsrådet konstaterar att Sverige under de senaste åren har varit utsatt för ubåtskränkningar och att regeringen ser med stort allvar på dessa kränkningar. Det är regeringens bestämda föresats att med alla till buds stående medel hävda Sveriges territoriella integritet.

Enligt försvarsministern måste ubåtsskyddet förstärkas med största skyndsamt. Regeringen har fastställt skärpta regler för ingripande mot främmande ubåtar med tillämpning fr. o. m. den 1 juli 1983.

Regeringen har i kompletterande anvisningar för överbefälhavarens programplan m. m. för perioden 1984/85–1988/89 angett att ubåtsskyddskommissionens förslag i april 1983 (SOU 1983:13) skall ligga till grund för planeringen. Mot bakgrund bl. a. av dessa förslag föreslår regeringen att åtgärder vidtas för att förbättra ubåtsskyddsfunktionen med utnyttjande av

250 milj. kr. utöver den fastställda utgiftsramen för budgetåret 1983/84.

Överbefälhavaren har i en rapport till regeringen i september 1983 redogjort för och bedömt främmande ubåtsverksamhet på svenskt territorium under sommaren 1983. Vidare har han redovisat de åtgärder som planeras för att förstärka ubåtsskyddet. Försvarsministern anser att den planmässiga uppbyggnaden av resurserna för ubåtsskydd är i huvudsak lämplig. Han finner det dock nödvändigt att ytterligare åtgärder vidtas för att på kort sikt nå största möjliga effekt.

I regleringsbrev för budgetåret 1983/84 meddelade regeringen att avkall får göras avseende den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar för att möjliggöra tidiga insatser för att förbättra ubåtsskyddsförmågan. Försvarsministern avser att föreslå regeringen att motsvarande inriktning skall gälla för budgetåret 1984/85.

Regeringen har uppdragit åt överbefälhavaren att redovisa de åtgärder som behövs för att tidigarelägga planerad anskaffning av materiel för ubåtsskydd m. m.

Motion 166 (vpk)

Motionärerna konstaterar att det internationella läget har skärpts och att den militära uppladdningen på båda sidor om vårt land leder till ökade aktiviteter, spaning, underrättelseverksamhet och därmed ökat tryck på svenskt territorium i form av gränskränkningar och andra aktioner. Vidare konstateras att de svenska farvattnen upprepade gånger har kränkts av främmande ubåtar och att vänsterpartiet kommunisterna beträffande händelserna i Gåsöfjärden och Hårsfjärden har ställt sig bakom den svenska regeringens protester och slutsatser.

Beträffande åtgärder mot ubåtskränkningarna ger motionärerna den svenska marinen ett klart underbetyg, som de anser inte enbart kan förklaras med att anslagen inte har varit tillräckliga. Det är partiets uppfattning att det behövs en skärpning och en förbättring av de resurser och den organisation som skall svara för övervakning och kontroll av våra skärgårdar så att främmande makters marina enheter inte kan uppträda på det sätt som nu har varit fallet. Det är också partiets uppfattning att detta väl låter sig göra inom den vida ram som de stora militära anslagen ger. Motionärerna går därför emot de extra anslag till marinen som ubåtsskyddskommissionen har föreslagit och regeringen godkänt.

Motionärerna betonar vikten av att behålla levande skärgårdar i Sverige. En bofast skärgårdsbefolkning, en upprustning av tullens, lotsväsendets och sjöfartsverkets resurser skulle enligt deras mening på ett avgörande sätt förbättra övervakningen och förkorta insatstiden för militära förband. Motionärerna anser att riksdagen i detta sammanhang bör uttala sig för en översyn av bevakningen i skärgårdarna.

Motion 200 (m)

I ett *inledande avsnitt* av motionen behandlas ubåtskränkningar före tillkomsten av ubåtskyddskommissionen, vissa av kommissionens resultat och överbefälhavarens rapport i september 1983.

Mot bakgrund av utvecklingen sedan år 1980 finns det enligt motionärerna all anledning att utgå från att det hot mot vårt försvar och den utmaning mot vår säkerhetspolitik som ubåtskränkningarna representerar är ett långsiktigt fenomen. De anser att vi också bör utgå från att kränkningarna styrs av bestämda säkerhetspolitiska avsikter som är riktade mot hela eller delar av det nordiska området.

Motionärerna konstaterar att Sverige genom sin neutralitetspolitik har en skyldighet att värna sitt territorium. Därtill kommer att ubåtskränkningarna enligt deras uppfattning representerar ett hot mot försvarets fredsbevarande förmåga genom att de tyder på långt gångna förberedelser för typer av militära operationer mot Sverige som dagens försvar har stora svårigheter att möta.

Motionärerna framhåller att ubåtskränkningarna måste bringas att upphöra och att detta kräver en kombination av militära och politiska insatser. Enkla och snabba åtgärder väntas inte räcka. Uppbyggnaden av ett trovärdigt ubåtskydd runt Sveriges kuster spelar enligt motionärerna en avgörande roll för bevarandet av vår säkerhetspolitiks långsiktiga trovärdighet.

I ett avsnitt om *krav på ubåtskyddssystemet* i fred och i krig konstateras att ubåtskränkningarna sedan år 1980 har visat att det nu ställs krav på en annan form av ubåtskyddsförband än de mycket begränsade förband som planerades och sattes upp på 1970-talet. Enligt motionärerna behöver landet ett ubåtskyddssystem som kan avvärja försök till ubåtsinträningar i viktiga bas-, skärgårds- och hamnområden i ett läge då man kan befara militära operationer mot Sverige. Det framtida systemet måste ha en förmåga att samtidigt täcka ett flertal för landets totalförsvar operativt viktiga områden. Detta måste – uttalar motionärerna – dessutom kunna ske med utnyttjande av enheter som inte samtidigt skall fullgöra andra uppgifter som är avgörande för totalförsvaret. Enligt deras uppfattning har de krav som måste ställas på ubåtskyddet som ett led i invasionsförsvaret ännu inte kunnat belysas på ett fullt tillfredsställande sätt. De anser angeläget att ett sådant arbete sker med inriktning främst på 1987 års försvarsbeslut.

Beträffande *ubåtskyddssystemets uppbyggnad* uttalis i motionen bl. a. att det är viktigt att systemet kännetecknas av såväl snabbhet i reaktionen som uthållighet i möjligheten till aktiv insats mot en kränkande ubåt. Enligt motionärerna kommer därtill att systemet i så stor utsträckning som möjligt bör byggas upp kring rörliga eller halv rörliga enheter dels för att möjliggöra insats i olika områden, dels för att reducera riskerna för att de kränkande ubåtarna genom olika former av underrättelseinhämtning skapar sig möj-

ligheter att kringgå delar av ubåtsskyddsinstallationerna.

Motionärerna understryker det angelägna i att den av regeringen avsedda ökningen av antalet kvalificerade ubåtsjakthelikoptrar från 7 till 14 sker så snabbt som möjligt. De anser att ombyggnaden av helikoptrar bör vara avslutad under loppet av år 1985.

När det gäller ytfartyg med kvalificerad ubåtsjaktutrustning anser motionärerna att gällande planering är uppenbart otillfredsställande. De hävdar att regeringen redan i samband med förslag om anslag för budgetåret 1984/85 bör för riksdagen redovisa vilka möjligheter det finns att snabbare få fram ett större antal fartyg som med uthållighet kan bedriva kvalificerad ubåtsjakt i kustnära områden eller i delar av skärgårdsområdena.

Beträffande ubåtsskyddssystemets uppbyggnad diskuteras också flygsystem och sensorsystem.

Avslutningsvis tar motionärerna upp *invasionsförsvaret*. De återger där regeringens beslut att under innevarande budgetår får göras avkall beträffande den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvaret för att möjliggöra tidiga insatser för att förbättra ubåtsskyddsförmågan. Motiven härför, liksom för försvarsministerns avsikt att föreslå motsvarande inriktning för budgetåret 1984/85, ifrågasätts inte av motionärerna. Trots detta finner de anledning att uttala oro för konsekvenserna av en situation där invasionsförsvarets krav eftersätts under en alltför lång tidsperiod. De anser att ubåtskränkningarna utgör ett motiv för förstärkning av försvaret i dess helhet.

Utskottet

Regeringen anser att ubåtsskyddet måste förstärkas med största skyndsamtet. Utskottet delar denna uppfattning och har heller inte något att invända mot de åtgärder för att förstärka ubåtsskyddet som redovisas i propositionen. Åtgärderna bygger på förslag av ubåtsskyddskommissionen, överbefälhavaren och chefen för marinen. Åtgärderna finansieras av medel som har avsatts till marinen enligt 1982 års försvarsbeslut samt genom omplanering inom det militära försvarets budgetram och utnyttjande av 250 milj. kr. utöver den fastställda utgiftsramen för budgetåret 1983/84.

Anvisning av medel utöver det militära försvarets ekonomiska ram föreslås under två anslag till marinen. Till anslagsfrågorna återkommer utskottet i det följande.

I de motionsyrkanden som utskottet behandlar under denna punkt föreslås att riksdagen skall göra vissa särskilda uttalanden.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i *motion 166* att riksdagen skall uttala sig om värdet av en levande skärgård som största resurs när det gäller att skärpa övervakningen av de svenska farvattnen. Motionärerna framhåller värdet av en bofast skärgårdsbefolkning och av att man rustar upp tullens, lotsväsendets och sjöfartsverkets resurser.

Utskottet delar uppfattningen att det är av stor vikt för landets försvar att

skärgårdarna inte avfolkas. Frågan om vår fredstida förmåga att övervaka landets kust- och havsområden behandlades ingående av utskottet i samband med 1982 års försvarsbeslut (FöU 1981/82:18 s.39-42). På förslag av utskottet gav riksdagen som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört om bl. a. en effektivare sjöövervakning genom bättre utnyttjande av resurserna hos berörda myndigheter. F. n. pågår utrednings- och försöksverksamhet på området. Regeringen uppdrog den 1 december 1983 åt överbefälhavaren att utarbeta ett preciserat förslag till samordning av marinens och kustbevakningens övervakning av sjöterritoriet med hjälp av flygplan.

En ökad uppmärksamhet hos allmänheten och civila myndigheter minskar inte behovet av militära resurser för ubåtsskyddsåtgärder. Av detta skäl och med hänvisning till riksdagens uttalande i samband med 1982 års försvarsbeslut om övervakningen av landets kust- och havsområden anser utskottet att riksdagen inte nu bör göra något ytterligare uttalande härom.

I *motion 200 (m)* föreslås att riksdagen skall göra tre särskilda uttalanden. Två av dem gäller vikten av att ubåtsskyddet förbättras snabbt.

Regeringens förslag innebär att helikopterfunktionen skall förstärkas så att marinen, i enlighet med ubåtsskyddskommissionens förslag, senast år 1987 kommer att förfoga över 14 kvalificerade ubåtssjakthelikoptrar. Förslagen innebär vidare att det, i enlighet med överbefälhavarens planering, blir möjligt att organisera en insatsstyrka för ubåtsskydd. Vissa viktiga komponenter i denna jaktstyrka finns ännu inte. Enligt överbefälhavaren kan en fullständig jaktstyrka organiseras först år 1987. Tidigast år 1992 kan ytterligare en jaktstyrka formas.

Beträffande tidsfaktorn uttalar försvarsministern (s. 13) att ubåtsskyddet måste förstärkas med största skyndsamhet. Regeringen har för innevarande budgetår beslutat att avkall får göras avseende den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar för att möjliggöra tidiga insatser för att förbättra ubåtsskyddsförmågan. Regeringen har vidare uppdragit åt överbefälhavaren att redovisa de åtgärder som behövs för att tidigarelägga planerad anskaffning av materiel för ubåtsskydd m. m. Under anslaget till materielanskaffning för marinförband uttalar försvarsministern (s. 16) att det enligt hans mening är ytterst angeläget att sådana åtgärder vidtas att förstärkningen av helikopterfunktionen sker med största skyndsamhet. För alla berörda beställningar och tidigareläggningar finner han det angeläget att de genomförs så att ubåtsskyddsförmågan snabbt förbättras.

Motionärerna understryker starkt hur angeläget det är att antalet kvalificerade ubåtssjakthelikoptrar ökas till 14. Avgörande vid upphandlingen av ombyggnadsåtgärder bör enligt deras mening framför allt vara tidsfaktorn. De anser att ombyggnaden bör vara avslutad under loppet av år 1985 så att helikoptrarna kan vara operativt användbara under år 1986. Motionärerna anser vidare att möjligheterna att organisera en andra insatsstyrka för

ubåtsjakt bör redovisas för riksdagen redan i samband med förslag om anslag för nästa budgetår.

Utskottet konstaterar att regeringen eftersträvar en betydande förbättring av ubåtsskyddet och vill att åtgärder i detta syfte skall ske snabbt. Överbefälhavaren, som utskottet har hört i denna fråga, har samma inriktning. Det är f. n. inte uteslutet att ombyggnaden av helikoptrar kan slutföras under år 1985.

Enligt utskottets mening innebär den inriktning av ubåtsskyddet som riksdagen föreslås godkänna att ifrågasättande förbättringar skall ske så snabbt som gällande bestämmelser och en ändamålsenlig handläggning medger. Utskottet finner det därför inte befogat att riksdagen därutöver gör ett särskilt uttalande om skyndsamhet i fråga om helikoptrar. Detsamma gäller frågan om att snabbare än överbefälhavaren räknar med organisera en andra insatsstyrka för ubåtsjakt.

Det tredje yrkandet i motion 200 (m) gäller vikten av att försvarsmakten upprätthåller den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar. I regleringsbrev för innevarande budgetår meddelade regeringen att avkall får göras avseende denna beredskap för att möjliggöra tidiga insatser för att förbättra ubåtsskyddsförmågan. Försvarsministern anmäler i propositionen att han avser att föreslå regeringen att samma inriktning skall gälla för nästa budgetår. Motionärerna ifrågasätter inte motivet eller behovet av sådana åtgärder men uttalar oro för konsekvenserna om invasionsförsvarets krav eftersattes under alltför lång tid. De anser det inte vara acceptabelt att försvarsmakten under en serie av år skall tvingas att eftersätta vad som även fortsättningsvis måste vara dess huvuduppgift.

Utskottet godtar regeringens bedömning att en snabb förbättring av resurserna för ubåtsskydd är så viktig att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar kan eftersättas något. Utskottet förutsätter att regeringen och överbefälhavaren inte medverkar till någon betydande nedgång av beredskapen eller till att ifrågasättande nackdelar består längre än nödvändigt. Mot denna bakgrund anser utskottet att riksdagen inte bör uttala sig om den långsiktiga beredskapen.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motion 1983/84:166, yrkande 3.
2. att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet har förordat om grundläggande inriktning av ubåtsskyddet.
3. att riksdagen avslår motion 1983/84:200.

2 Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet

För budgetåret 1983/84 har riksdagen till ledning och förbandsverksamhet för marinförband anvisat ett förslagsanslag av 1 565 000 000 kr. i prisläget februari 1982 (prop. 1982/83:100 bil. 6, FöU 9, rskr 271).

I proposition 1983/84:25 (bil. 2 s. 14) föreslår regeringen att riksdagen under anslaget skall anvisa 20 milj. kr. på tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår i syfte att förstärka ubåtsskyddet.

I motion 1983/84:166 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas avslag på regeringens förslag om medel på tilläggsbudget (yrkande 1).

Med hänvisning till vad utskottet har anfört under föregående punkt tillstyrker utskottet regeringens förslag och hemställer

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1983/84:166, yrkande 1, under fjärde huvudtiteln till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.

3 Marinförband: Materielanskaffning

För budgetåret 1983/84 har riksdagen bemyndigat regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 1 305 400 000 kr. i prisläget februari 1982 och anvisat ett förslagsanslag av 1 050 694 000 kr. i samma prisläge till materielanskaffning för marinförband.

I proposition 1983/84:25 (bil. 2 s. 14–16) föreslår regeringen för samma ändamål ett beställningsbemyndigande om 451 900 000 kr. samt ett anslag på tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår om 230 milj. kr.

I motion 1983/84:166 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas avslag på regeringens förslag om medel på tilläggsbudget (yrkande 2).

Regeringens förslag syftar i första hand till att med största skyndsamhet förstärka helikopterfunktionen inom ubåtskyddet och att vid Karlskronavarvet AB låta beställa fyra minröjningsfartyg med ubåtsjaktkapacitet. Föredragande statsrådet finner det angeläget att berörda beställningar och tidigare-läggningar kan genomföras så att ubåtsskyddsformågan snabbt förbättras.

Med hänvisning till vad utskottet har anfört under punkt 1 tillstyrker utskottet regeringens förslag och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 451 900 000 kr.
2. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1983/84:166, yrkande 2, under fjärde huvudtiteln till *Marinförband: Materielanskaffning* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 230 000 000 kr.

4 Civilförsvaret: Skyddsrum

För budgetåret 1983/84 har riksdagen till Civilförsvaret: Skyddsrum anvisat ett förslagsanslag av 363 800 000 kr. (prop. 1982/83:100 bil. 6, FöU 9, rskr 271). Därav har 300 milj. kr. beräknats för ersättning för skyddsrumbyggnande i samband med nybyggnad av anläggningar och byggnader.

I proposition 1983/84:25 (bil. 2 s. 16–17) föreslår regeringen att riksdagen under anslaget skall på tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår anvisa 150 milj. kr. Medlen avses för ersättningar för skyddsrum i småhus som har beställts under budgetåret 1982/83 inom ramen för lämnade bemyndiganden. Besked om byggande av sådana skyddsrum har lämnats i större omfattning än som förutsattes vid beräkningen av anslaget för budgetåret 1983/84. Eftersom skyddsrum i småhus i regel färdigställs snabbare än skyddsrum i andra byggnader beräknas redan innevarande budgetår uppstå ett icke tidigare förutsett behov av ytterligare 150 milj. kr. i prisläget februari 1982 för utbetalning av statliga ersättningar.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag. Den nya medelsanvisningen innebär sett över flera budgetår inga ökade utgifter. Medlen avses användas för att tidigarelägga utbetalningar av ersättningar för redan gjorda beställningar. Därmed minskar medelsbehovet i motsvarande mån under kommande budgetår.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen under fjärde huvudtiteln till *Civilförsvaret: Skyddsrum* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 150 000 000 kr.

5 FN-styrkors verksamhet utomlands

Utskottet tillstyrker regeringens förslag i proposition 1983/84:25 bilaga 2 under K 4 (s. 18–19) och hemställer

att riksdagen under fjärde huvudtiteln till *FN-styrkors verksamhet utomlands* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 122 000 000 kr.

6 Övervakningskontingenten i Korea

Utskottet tillstyrker regeringens förslag i proposition 1983/84:25 bilaga 2 under K 5 (s. 19–20) och hemställer

att riksdagen under fjärde huvudtiteln till *Övervakningskontingenten i Korea* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

Stockholm den 8 december 1983

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Göthe Knutson (m), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Olle Aulin (m), Ulla Ekelund (c), Holger Bergman (s), Mats Olsson (s), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp), Inge Carlsson (s), Ingvar Björk (s) och Anders Svärd (c).

Reservation

Grundläggande inriktning av ubåtsskyddet

Per Petersson (m), Göthe Knutson (m), Olle Aulin (m), Ulla Ekelund (c), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 6 börjar "Enligt utskottets mening" och slutar "för ubåtsjakt" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör ombyggnaden av helikoptrar ske med mycket hög prioritet. Vid upphandlingen är tidsfaktorn av mycket stor betydelse. Upphandlingen kan därför i något avseende behöva ske med avsteg från ordinarie rutiner. För att ytterligare påskynda handläggningen och ta ansvaret för detta bör riksdagen göra ett särskilt uttalande.

Även beträffande yrkande 2 i motion 200 (m) anser utskottet att det finns fog för motionärernas förslag. Det är rimligt att regeringen redovisar för riksdagen vilka möjligheter det finns att snabbare organisera en andra insatsstyrka för ubåtsjakt. En sådan redovisning bör kunna lämnas i samband med förslag till anslag för nästa budgetår.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 6 börjar "Utskottet godtar" och slutar "långsiktiga beredskapen" bort ha följande lydelse:

Utskottet godtar regeringens bedömning att en snabb förbättring av resurserna för ubåtsskydd är så viktig att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar tillfälligt kan eftersättas något. Det är dock inte acceptabelt, att försvarsmakten under en serie av år skall tvingas eftersätta vad som även i fortsättningen måste vara dess huvuduppgift. Det är mycket viktigt att omvärlden inte drar felaktiga slutsatser av våra åtgärder. Därför bör riksdagen uttala att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar skall återställas snarast.

dels att utskottets hemställan (s. 6) i moment 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1983/84:200 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om tidsförhållandena för ombyggnad av helikoptrar och för organiserande av en andra ubåtsskyddsstyrka samt om den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar.

